

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10, 2550) การพัฒนาคุณภาพคนด้านการศึกษาขยายตัวเชิงปริมาณอย่างรวดเร็ว โดยจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีคนไทยที่คิดเป็น ทำเป็นร้อยละ 60 ของประชากร ส่วนการขยายโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีมากขึ้น แต่ความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้กับการนำไปใช้ของคนไทยยังอยู่ในระดับต่ำ คุณภาพการศึกษาในทุกระดับลดลงอย่างต่อเนื่องและยังล้าหลังกว่าประเทศเพื่อนบ้านทั้งการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำ จึงเป็นจุดอ่อนของไทยในการสร้างองค์ความรู้นวัตกรรม รวมทั้งการวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศ และเป็นจุดจุดริ่งการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันต่างประเทศ

เหตุผลดังกล่าวข้างต้นนำมาซึ่งการปฏิรูปการศึกษามีเป้าหมาย อุดมการณ์และหลักในการจัดการศึกษาให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547) เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมอันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้ ตลอดจนสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ แนวทางสำคัญที่รัฐใช้ในการพัฒนาคนก็คือการศึกษาที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศที่ไม่ใช่เพียงแต่การจดจำสารสนเทศหรือองค์ความรู้ไปใช้ได้เท่านั้น หากแต่ต้องสามารถสร้างวิธีการเรียนรู้และองค์ความรู้ขึ้นมาได้ด้วยตนเอง ดังนั้นการจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) จากที่เน้น “การสอน” (Teaching) เปลี่ยนมาเป็น “การเรียนรู้” (Learning) ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนมากที่สุด โดยกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ มุ่งเน้นที่การพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อตอบสนองต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สุมาลี ชัยเจริญ, 2546) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจึงได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนให้เข้ากับสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่มุ่งปลูกฝังหลักคิดและหลักปฏิบัติตนตามแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 3 คุณลักษณะและ 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม ที่มุ่งเน้นให้

ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ และได้ฝึกปฏิบัติจริง มีการศึกษาค้นคว้าสืบเสาะหาความรู้เพื่อนำข้อมูลวิเคราะห์ ซึ่งรูปแบบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ ต้องมีความหลากหลายและมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและสามารถเลือกกิจกรรมได้ตามความสนใจและความถนัดและความสามารถของตนเอง และเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดเอง ลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเนื้อหาสาระต้องเป็นเนื้อหาแบบบูรณาการ มีการจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน (สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา, 2545)

นวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทย เป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นมัลติมีเดีย มีการออกแบบโดยอาศัยพื้นฐานหลักการทฤษฎี เกี่ยวกับการสร้างความรู้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การคิดที่พึงประสงค์ของผู้เรียนคุณธรรม 8 ประการ และค่านิยมไทย 5 ประการ และอาศัยคุณลักษณะของสื่อ (Media attribution) และระบบสัญลักษณ์ของสื่อ (Media symbol system) มัลติมีเดีย ดังเช่น ภาพเคลื่อนไหว (Animation) การนำเสนอโดยวีดิทัศน์ และเทคโนโลยีมัลติมีเดีย ซึ่งจากงานวิจัยพบว่ามัลติมีเดียได้ถูกเสนอแนะเป็นวิธีการที่มีศักยภาพในการสร้างโมเดลเชิงมโนทัศน์ (Conceptual models) ที่จะช่วยพัฒนาการสร้างความเข้าใจของมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Jih & Reeves, 1992; Jonassen & Henning, 1999; Mayer, 1992; Seel, 1992; White, 1993; สุมาลี, 2547) ยิ่งไปกว่านั้นมัลติมีเดียสามารถนำในลักษณะวีดิทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นถึงบริบท วิถีชีวิต ตลอดจนการปฏิบัติที่ตรงตาม อันจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจถึงคุณธรรมค่านิยมและวิถีปฏิบัติของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสังคมไทย

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษากระบวนการสร้างความรู้ของผู้เรียน และศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการคิด ด้านคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านคุณธรรม 8 ประการ และด้านค่านิยมไทย 5 ประการของผู้เรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทย เพื่อจะได้นำผลการวิจัยดังกล่าวไปเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสังเคราะห์โมเดลต้นแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืนของผู้เรียนและใช้ในโครงการวิจัยย่อยที่ 6 ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความรู้ของผู้เรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทย

2.2 เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการคิด ด้านคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านคุณธรรม 8 ประการ และด้านค่านิยมไทย 5 ประการของผู้เรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทย

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

3.1.1 ครูผู้สอนและผู้เรียนในโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 10 โรงเรียน แบ่งเป็นสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านค้อท่อนน้อย โรงเรียนพงษ์ภิญโญ 2 โรงเรียนบ้านหินขาวครูประชาสรรค์และโรงเรียนกุดกว้างประชาสรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนหนองแวงเรือประชาศึกษา โรงเรียนบ้านคำบง และโรงเรียนทุ่งบ่อวิทยา และสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนโนนป่าจ้ว่วจิตวิทยา โรงเรียนชุมชนน้ำเกลี้ยงกลุ่มวิทยา และโรงเรียนโนนศิลาไกรฤกษ์ราษฎร์ อำนวย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ครูผู้สอนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และสาระการเรียนรู้การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี ในระดับช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนละ 1-4 คน จำนวน 10 โรงเรียน รวมทั้งหมด 30 คน

2) นักเรียนในชั้นเรียนวิทยาศาสตร์ที่ครูในกลุ่มเป้าหมายสอนอยู่ คือช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 10 โรงเรียน รวมนักเรียนทั้งหมด 811 คน

3.2 เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การปลูกผักสวนครัว

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่อง ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

3.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 วิธีการจัดการเรียนรู้ ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทย

3.3.2 การสร้างความรู้ของผู้เรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทย

3.3.3 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการคิด ด้านคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านคุณธรรม 8 ประการ และด้านค่านิยมไทย 5 ประการของผู้เรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทย

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 นวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคุณธรรมและค่านิยมไทย สำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้มีมิติเดียว ออกแบบโดยอาศัยพื้นฐานหลักการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิธีการที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรม และค่านิยมไทย ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ (1) สถานการณ์ปัญหา (2) แหล่งการเรียนรู้ (3) ฐานการช่วยเหลือ (4) การร่วมมือกันแก้ปัญหา (5) ศูนย์ส่งเสริมความพอประมาณ (6) ศูนย์ส่งเสริมการมีเหตุผล (7) ศูนย์ส่งเสริมภูมิคุ้มกัน (8) ศูนย์ส่งเสริมการคิดที่พึงประสงค์ (9) ศูนย์ส่งเสริมคุณธรรม 8 ประการ (10) ศูนย์ส่งเสริมเงื่อนไขความรู้ (11) ศูนย์ส่งเสริมเงื่อนไขคุณธรรม (12) ศูนย์ส่งเสริมค่านิยมไทย และ (13) ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

4.2 การสร้างความรู้ของผู้เรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคุณธรรมและค่านิยมไทย หมายถึง กระบวนการที่ผู้เรียนใช้ในขณะเรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคุณธรรมและค่านิยมไทย เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหา ซึ่งทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ตามกรอบการสร้างความรู้ของเพียเจต์

4.3 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่เรียนด้วยด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคุณธรรมและค่านิยมไทย หมายถึง คุณลักษณะด้านการคิด คุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณลักษณะด้านคุณธรรม 8 ประการ และด้านค่านิยมไทย 5 ประการ มีรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 คุณลักษณะด้านการคิด ประกอบด้วย การคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงเหตุผล และการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบวัดการคิด

4.3.2 คุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย สามท่วงสองเงื่อนไข คือ ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว มีความรู้คู่คุณธรรม เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์

4.3.3 ด้านคุณธรรม 8 ประการ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความสุภาพ ความสะอาด ความสามัคคี และความมีน้ำใจ

4.3.4 คุณลักษณะด้านค่านิยมไทย คือ ค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการของกระทรวงวัฒนธรรม (2549) ประกอบด้วย การพึ่งตนเองขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ การประหยัดและออม การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา และความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซึ่งทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบประเมินตนเองเกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ รวมทั้งแบบประเมินค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการของครูและเพื่อนในชั้นเรียน

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 เป็นแนวทางในการศึกษากระบวนการสร้างความรู้ของผู้เรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทย สำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

5.2 เป็นแนวทางในการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการคิด ด้านคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านคุณธรรม 8 ประการ และด้านค่านิยมไทย 5 ประการของผู้เรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทย สำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

5.3 เป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

5.4 ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรม ค่านิยมไทย และกระบวนการเรียนของผู้เรียน ข้อค้นพบเหล่านี้สามารถนำไปเป็นพื้นฐานในการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของคนไทยและการสร้างสังคมไทยอย่างยั่งยืน